

KE SPOLEČENSKÉMU ZŘÍZENÍ V NOVÉ ÚSTAVĚ

prof. Viktor Knapp, Dr Sc, člen korespondent ČSAV,
ředitel Ústavu práva ČSAV,

vedoucí katedry občanského a rodinného práva právnické fakulty University Karlovy

Dovolte, abych navázal na projev akademika Procházky některými poznámkami o společenském zřízení naší republiky, při čemž se do jisté míry můj výklad bude nutně dotýkat i toho, co říkal akademik Procházka. Je jasné, že při obecném výkladu o ústavě není možné se nezmínit o zásadních otázkách našeho společenského zřízení. Stejně je jasné, že při výkladu o společenském zřízení není možné se nezmínit o některých otázkách teoretických, týkajících se celé společnosti.

Prvé, z čeho je třeba vyjít, je skutečnost, kterou konstatuje naše nová ústava v úvodním *Prohlášení*, skutečnost, že v naší vlasti zvítězil socialismus. Je ovšem třeba zároveň vidět, že nová ústava nevytváří socialistické společenské zřízení u nás, nýbrž je výrazem skutečnosti, že u nás socialistické společenské zřízení je. Společenskou skutečnost vytvořil lid sám svým tvůrčím úsilím za vedení KSČ a cílevědomého využívání poznatých objektivních zákonitostí vývoje naší společnosti.

Akademik Procházka se zmínil o jedné teoretické zásadní věci, totiž, že naše nová ústava nevyjadřuje toliko dnešní stav, ale ukazuje i perspektivy dalšího vývoje dovršení socialismu v naší společnosti, jejího vybudování ve vyspělou socialistickou společnost a postupného shromažďování sil k přechodu ke komunismu. Naše nová ústava vyjadřuje dnešek a razí cestu k zítřku. To je svrchovaně důležité a teoreticky významné. Jde o to, abychom viděli dialektické spojení dneška a zítřka. To znamená, že naše nová ústava stojí na půdě dneška, ale hledí kupředu. Neupravuje vztahy budoucí, nýbrž vztahy dnešní, ale upravuje je tak, aby napomáhala jejich dalšímu, vědecky předvídanému vývoji. To je důležité nejen teoreticky, ale i prakticky. Zejména je to důležité pro chápání celé úpravy hospodářského zřízení státu atd.

Skutečnost, že naše společnost je socialistická, je vyjádřena v článku 1 návrhu ústavy. Hned v první větě se říká, že Československá republika je socialistický stát založený na pevném svazku dělníků, rolníků a inteligence v čele s dělnickou třídou. Vyjadřuje se tím historická skutečnost, že naše lidová demokracie je dnes svým obsahem socialistický stát.

Tím zdaleka není praktická problematika ústavy vyčerpána. Nebudu však

opakovat to, co již vysvětlil a zdůvodnil akademik Procházka. Avšak přece jen se nelze nezmínit ještě o jedné otázce. Jde o skutečnost, že nová ústava upravuje organizaci a činnost státních orgánů a základní vztahy občanů ke státu, ale je to zároveň ústava, která dává základní pravidla veškerého života naší společnosti. Je to tedy ústava nejen státu, ale celé společnosti. To je důležitá otázka, která bude vyžadovat zevrubného vědeckého zpracování, které samozřejmě není možné ve stručných projevech na této konferenci. Jde o to, že nová ústava vidí všechny formy organizací pracujícího lidu, zejména i společenské organizace, ukazuje jejich místo ve společnosti i jejich význam při dalším vývoji společenských vztahů a hledí i na občana nejen jako na jedince v jeho poměru ke státu, nýbrž vidí jeho postavení v celé naší společnosti.

Tato skutečnost, že nová ústava je ústavou celé společnosti, že hledí k celé soustavě diktatury proletariátu, se v první řadě jeví v článku 4, kde se praví, že vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejvzdělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence. Nová ústava dává výraz společenské skutečnosti, že strana nás dovedla k dosavadním úspěchům a vede nás k dalším. Zároveň je třeba si bedlivě všimnout, že ve článku 4 se říká: Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je komunistická strana. Ústava se záměrně neomezuje jen na úpravu vztahu strany a státu, na vymezení její vedoucí úlohy ve státních orgánech, ale hovoří, že strana je vedoucí silou v celé společnosti. Je třeba dále vidět, že vedoucí úloha strany se neomezuje jen na oblast politickou, ale uskutečňuje se ve všech sférách veřejného života, v první řadě i v oblasti ekonomické, ve vývoji naší kultury atd.

Další otázkou, o které bych se chtěl zmínit v této souvislosti a která je charakteristickou stránkou naší ústavy jako ústavy celé společnosti, je otázka dalšího rozvoje naší socialistické demokracie. Mám na mysli zejména článek 5, jeho poslední větu, kde se hovoří o tom, že na společenské organizace postupně přecházejí některé úkoly státních orgánů. Ovšem tento závěr je toliko podnětem k úvaze o dalším vývoji naší demokracie jako diktatury proletariátu. Není to řešení samo, a to je třeba si uvědomit.

Bylo by naprosto mylné si představovat, že další proces vývoje socialistické demokracie se děje toliko touto cestou, kterou ústava předvídá v čl. 5. Nezapomínejme, že proces rozvíjení státnosti a demokracie naší diktaturou proletariátu má různé stránky, které jsou nerozlučně dialekticky spjaté. Nelze je odtrhovat a klást jednu výše než druhou či jednu proti druhé. Cesta dalšího rozvoje socialistické demokracie je v první řadě cesta zlidovění státních orgánů samých. Je to cesta jejich postupného přetváření ve společenské organizace tím, že se na řízení společenských záležitostí účastní stále širší masy pracujících a zapojují se do správy státu a národního hospodářství. Tato myšlenka je v ústavě vyjádřena na mnoha místech. Například článek 2, odstavec 4 hovoří, že zastupi-

telské sbory a všechny ostatní orgány státu se ve své činnosti opírají o tvůrčí iniciativu a aktivitu pracujících. Výrazně je tato myšlenka vyjádřena v čl. 86, kde se o národních výborech praví, že jsou nejširšími organizacemi pracujících; v článku 87, který říká, že národní výbory vyvíjejí veškerou svou činnost za stálé a činné účasti pracujících svých obvodů a široce je zapojují do správy státu. Využívají ve své práci jejich zkušeností a učí se z nich. Národní výbory pracují v těsné součinnosti s ostatními organizacemi pracujícího lidu; opírají se o jejich spolupráci a pomáhají jim plnit jejich úkoly. Je tedy třeba vidět obojí. Je třeba vidět ruku v ruce jdoucí proces spočívající jednak ve stále se rozšiřující aktivní účasti pracujících na činnosti státních orgánů, stále výraznější charakter našich státních orgánů jako skutečně lidových organizací společenských a z části i v tom, že některé úkoly těchto státních orgánů, jak článek 5. konstatuje, přecházejí na organizace nestátní, tj. na organizace společenské.

Další otázkou, o které se nelze nezmínit v souvislosti s problematikou ústavy jakožto ústavy celé naší společnosti, je otázka Národní fronty. I tu ústava vychází ze základních myšlenek, o kterých jsem hovořil, že totiž jde o ústavu celé společnosti, ale i z dialektického spojení dneška i zítřka. Ústava vidí Národní frontu jako historicky se u nás vytvořivší politický výraz svazku pracujících měst i venkova vedeného Komunistickou stranou Československa. Vycházejíc z té podoby Národní fronty, jaká je, tzn. jako sdružení společenských organizací včetně politických stran, ústava nevypočítává jednotlivé organizace v Národní frontě sdružené, nezasahuje tedy do Národní fronty samotné, do jejího konkrétního složení, neboť to není otázka, kterou by bylo možno řešit cestou právní normy, kterou ústava — byť i byla svrchovaně významným politickým dokumentem — samozřejmě je.

Ústava totiž nezakotvuje roli KSČ jako jedné z politických stran nebo jako jedné ze společenských organizací, nehovoří o ní z hlediska její organizační formy, ale hovoří o KSČ z hlediska její funkce. A tato funkce je dnes uznávána veškerým naším pracujícím lidem i jeho organizacemi a ostatními stranami Národní fronty. Tato funkce měla rozhodující význam pro náš dosavadní vývoj a má jej i pro budoucí vývoj, a proto naše socialistická ústava nezbytně a plným právem hovoří o komunistické straně jako o vedoucí síle veškeré naší společnosti i státu a zdůrazňuje její vedoucí úlohu i v Národní frontě.

Ústava však výslovně hovoří o vedoucí úloze Komunistické strany Československa. Tato skutečnost má ovšem zcela jiný aspekt, a ustanovení čl. 4, v němž ústava vyjadřuje postavení KSČ v naší společnosti, nelze samozřejmě uvádět v souvislost ani s čl. 5, ani se samotným článkem 6.

Nyní mi dovolu, abych přešel k otázkám hospodářského zřízení, které, jak jistě nemusím zdůrazňovat, má pro naši společnost i pro charakter naší nové ústavy rozhodující význam. Otázky ekonomického zřízení jsou upraveny v článcích 7 a násl. Základní myšlenka, o níž se tu ústava opírá, vychází opět ze sku-

tečnosti, že v naší vlasti zvítězil socialismus, že socialismus zvítězil i v ekonomických vztazích, a proto naše ústava může právem v čl. 7 odst. 1 konstatovat, že ekonomickým základem Československa je socialistická hospodářská soustava, která vylučuje jakoukoli formu vykořisťování člověka člověkem. V dalším odstavci se vytyčují základní složky naší socialistické hospodářské soustavy: zespolečenštění výrobních prostředků, plánovitost veškerého řízení našeho národního hospodářství a uvědomělá spolupráce všech občanů (a samozřejmě i jejich organizací), tj. osvobozená lidská práce, která je ve společnosti pracujících vždy prací ve prospěch celku a zároveň prací ve prospěch pracovníka samotného.

Zásada plánování je vyjádřena podrobněji v čl. 12, který dává výraz tomu, že veškeré naše národní hospodářství se rozvíjí na základě poznaného a cílevědomě využívaného ekonomického zákona plánovitého rozvoje národního hospodářství. Práce jako další rozhodující složka naší hospodářské soustavy je pak v ústavě zmíněna ještě vícekrát, zejména však jedno ustanovení je obzvláště důležité a přímo navazuje na článek 7, totiž ustanovení náležející ke stěžejním ustanovením návrhu naší nové ústavy — čl. 18, kde se říká, že práce ve prospěch celku je základní povinností a právo na práci je základním právem každého občana.

Dovolu mi zdržet se podrobněji u otázek zespolečenštění výrobních prostředků; to jsou totiž otázky, které jsou v diskusích předmětem velké pozornosti. Především vyvstává otázka, do jaké míry jsou u nás výrobní prostředky zespolečenštěny. V čl. 7 se hovoří o zespolečenštění výrobních prostředků bez omezení, a tudíž je třeba si vysvětlit, jak je to s půdou, která je základním výrobním prostředkem zemědělské výroby.

Otázka zespolečenštění výrobních prostředků jakožto vytvoření určitého ekonomického vztahu není totožná s otázkou společenského vlastnictví. Jsou to otázky velmi blízké, ale není to totéž. Vzpomeňte, co v těchto dnech říkal prezident republiky a první tajemník naší strany soudruh Antonín Novotný v Moskvě, totiž, že dnes socialistické zemědělské závody obhospodařují 86,2 % veškeré zemědělské půdy. Z toho je ve státních statcích, tj. ve státním socialistickém vlastnictví, kolem 15 % půdy a v společenském hospodaření JZD zbytek, tj. kolem 70 % zemědělské půdy. Omlouvám se, že v této detailní statistice používám čísel přibližných; ale poslední detailní statistika, která je mi známa, je o několik měsíců starší a úhrn zemědělské půdy v socialistickém sektoru je podle ní ještě o nepodstatný zlomek menší než poslední údaj, tj. než 86,2 %.

Nejde ovšem o statistiky, ale jde o to ukázat, že k zespolečenštění půdy jako základního výrobního prostředku došlo u nás jenom v malé části cestou společenského vlastnictví, ale rozhodující část půdy, která byla zespolečenštěna, — byla zespolečenštěna jinou formou — formou, která se u nás historicky vyvinula a kterou předvídal soudruh Dimitrov ve svém závěrečném slovu na V.

sjezdu Bulharské komunistické strany. Je to forma, která se u nás osvědčila; tyto zkušenosti praxe, jak známo, jsou nejdůležitějším a nejpravdivějším ověřením jakékoliv teorie. A tyto zkušenosti ukazují, že se u nás vyvinula forma družstevního užívání půdy, tedy společenské práce na půdě, společenského obhospodařování půdy, aniž bylo odstraněno vlastnictví jednotlivých rolníků k půdě. O tom se ještě zmíním, protože tato otázka má zvláštní důležitost.

Zatím jsem hovořil jenom o formách zespolečenštění výrobních prostředků. Nyní pohovořím pokud možno stručně o některých otázkách společenského vlastnictví, respektive vůbec o struktuře vlastnických vztahů naší společnosti. Nebudu hovořit o detailech, ovšem je třeba alespoň stručně si připomenout, že ústava rozeznává dva základní druhy vlastnictví v naší společnosti: vlastnictví společenské a vlastnictví osobní. Vlastnictví společenské má dvě formy, a to dvě základní formy (nejsou vyloučeny i jiné formy): vlastnictví státní a vlastnictví družstevní. Je tu třeba upozornit na jednu důležitou věc — na to, jak základní koncepce vztahu přítomnosti a budoucnosti v naší ústavě se projevuje i v této věci. Marxistům je známo, že tyto dvě formy socialistického vlastnictví (státní a družstevní) nejsou apriorní, že jsou to produkty společnosti a že se vyvíjely. Nebudou od sebe na věky odděleny. Družstevní socialistické vlastnictví se povyšuje na úroveň vlastnictví státního s perspektivou, že jednou splynou v jediné, jednotné komunistické vlastnictví všelidové. Ústava vidí tuto perspektivu, ale vidí také skutečnost, že u nás tyto dvě formy existují. Vývoji budoucna dává ústava výraz v čl. 14 odst. 1, kde se říká, že stát zaměřuje veškerou svou politiku, zejména hospodářskou, k tomu cíli, aby mimo jiné vytvářel předpoklady pro postupný přechod ke komunismu, zejména k překonání podstatných rozdílů mezi fyzickou a duševní prací a mezi městem a venkovem. Postup překonávání rozdílů mezi oběma formami vlastnictví je ve své podstatě součástí procesu odstraňování rozdílů mezi městem a venkovem. Ústava s tímto procesem počítá.

Na druhé straně ústava vychází z daného stavu a ustanovení o vlastnictví rozlišuje obě formy — vlastnictví státní a vlastnictví družstevní.

V této souvislosti bych upozornil stručně na některé otázky předmětu socialistického vlastnictví. Je to věc důležitá a i tu se vyskytují v diskusích četné otázky.

Ústava v čl. 8 odst. 2 uvádí příkladmo nejdůležitější části národního majetku. V té souvislosti je dobře si uvědomit, že se někdy představa státního socialistického vlastnictví poněkud zploštuje jen na představu vlastnictví k výrobním prostředkům, jen na záležitost ekonomickou. To není správné. Je samozřejmé a bez jakýchkoliv pochybností, že státní socialistické vlastnictví je dnes u nás nejdůležitější ekonomickou formou přisvojování, že je to v prvé řadě věc ekonomická, ale nelze přehlížet, že ve státním socialistickém vlastnictví jsou i rozhodující zařízení kulturní — rozhlas, televize, film, školy, vědecká zařízení atd. —

a že národním majetkem jsou i jiná zařízení, nezbytná pro péči státu a společnosti o rozvoj osobnosti člověka (sem náleží např. zdravotnická zařízení apod.). Je třeba vždy vidět tuto mnohotvárnost a mnohostrannost socialistického vlastnictví, uvědomovat si jeho důležitost pro ekonomiku společnosti, ale nezapomenout přitom na dalekosáhlý význam státního socialistického vlastnictví pro rozvoj kultury a pro všestrannou státní i společenskou péči o rozvoj osobnosti člověka.

Na rozdíl od státního socialistického vlastnictví ústava nehovoří o předmětu družstevního socialistického vlastnictví. Ani příkladmo nevypočítává, které předměty jsou v družstevním socialistickém vlastnictví. Je tomu tak zejména proto, že tu jde o různé subjekty vlastnictví, družstva různého typu. Nejdůležitější jsou jednotná zemědělská družstva, existují však i jiná výrobní družstva, spotřební družstva a zejména družstva bytová. Předmět družstevního vlastnictví do značné míry závisí na tom, o jaké družstvo jde, jaké jsou jeho úkoly a cíle jeho činnosti. Pokud jde o nejdůležitější z družstev, tj. o JZD, ústava nic nemění na skutečnosti, že hlavní předměty socialistického vlastnictví JZD jsou družstevní produkce živočišná i rostlinná, osivo, sádky, krmiva, zemědělské stroje, tzv. živý a mrtvý inventář, družstevní stavby, peníze atd. Není u nás, jak víte, předmětem družstevního socialistického vlastnictví půda. Případy, kdy družstvo je vlastníkem půdy, jsou zcela ojedinělé. Půda, jak jsem o tom hovořil a teď se k tomu vracím, má zvláštní právní postavení. U nás se historicky vytvořily zvláštní vlastnické a užívací vztahy k půdě, přičemž vlastnictví k půdě samo není rozhodujícím vztahem. Rozhodujícím vztahem je společenské užívání půdy, tj. právo, o kterém hovoří čl. 8 odst. 3 naší ústavy. Upozorňuji na to, že tu ovšem ústava nevytváří nějaké nové právo, nýbrž že toto právo se již dobrovolným rozhodnutím našich družstevníků vytvořilo. Toto právo je zakotveno v § 24 zákona o JZD č. 49/1959 Sb. Skutečnost, že půda je obhospodařována společensky družstvy a že družstva k ní mají právě zmíněné užívací právo, které plně substituuje užívací právo vlastnicko, nemění ovšem zásadu, vyslovenou v zákoně o JZD o vlastnictví půdy. Vlastnictví sdružení půdy zůstává i nadále zachováno rolníkovi (§ 24 odst. 1 zák. č. 49/1959 Sb.), a to s těmi oprávněními, která měl z důvodu svého vlastnického práva dosud. Nejen pro společnost, ale pro družstevníka samotného, ovšem toto vlastnictví není rozhodující, nýbrž i pro něho je rozhodující společenské družstevní užívání půdy, poněvadž právě tato společenská forma výroby a užívání umožňuje rozvoj jeho životní úrovně, jakého by sám při individuálním hospodaření nikdy nemohl dosáhnout.

Nyní mi dovozte, abych se zmínil o druhém základním druhu vlastnictví v naší společnosti, tj. o vlastnictví osobním, které upravuje čl. 10 naší ústavy. Tam se praví, že v osobním vlastnictví u nás jsou předměty osobní spotřeby. Tu není třeba podrobného výkladu. Je známo, co jsou předměty osobní spotřeby. Je to oděv, obuv, bytová zařízení, rodinný domek, osobní auto, motocykl, jízdní

koło, šicí stroj, který — ač má charakter výrobního prostředku — je, pokud se používá pro osobní spotřebu, předmětem osobního vlastnictví.

Čl. 10 odst. 1 dále praví, že osobním vlastnictvím jsou úspory nabyté prací. Tím však není vyloučeno, že by peníze jinak nabyté nemohly být osobním vlastnictvím. Ústava jako základní zákon republiky i tu stanoví toliko to, co je nejdůležitější, totiž pracovní úspory, které jsou typickým případem úspor v socialistické společnosti. Osobním vlastnictvím jsou však bez jakékoli pochybnosti i peníze nabyté jako důchod či stipendium, peníze nabyté jako kupní cena za rodinný domek atd.

Základními ekonomickými znaky osobního vlastnictví je to, že jde o vlastnictví spotřebitelské a že je závislé na společenské socialistické práci, že má pracovní původ. Ústava se však všeobecně zmiňuje toliko o spotřebitelském charakteru osobního vlastnictví a o pracovním původu se zmiňuje toliko u úspor. Ústava vychází z názoru, že prakticky naprostá většina veškerého osobního vlastnictví, které u nás existuje, má pracovní původ a pochází ze společenské práce. Jsou ovšem výjimečné případy, kdy tomu tak není a kdy by přímo ústavní zakotvení této zásady mohlo působit velké praktické potíže. Je jasné, že hledíme-li do budoucnosti, a ústava do budoucnosti hledí, v dohledné době se prakticky veškeré osobní vlastnictví soustředí na předměty, kterých vlastník nabyl jako výsledek své práce. Dnes již těžko jinak než prací někdo nabývá vlastnictví, a čím dále tím méně jinak než prací bude nabýváno vlastnictví.

Nakonec tohoto výkladu — nikoliv ještě na konec celého výkladu — bych se zmínil o zbývajícím druhu vlastnictví, o kterém se ústava výslovně nezmiňuje, tj. o vlastnictví soukromém.

Vlastnictví soukromé u nás ještě existuje. Z hlediska ekonomického, hledíme-li na tuto otázku nikoliv abstraktně, nýbrž konkrétně, jde především o soukromé vlastnictví individuálně hospodařících drobných rolníků, vlastnictví činžovních domů a vlastnictví individuálně hospodařících řemeslníků. Toto vlastnictví ústava neruší, ale nehovoří výslovně o něm, a to z toho důvodu, že ústava jako základní zákon státu hovoří jen o základních vztazích, respektive o takových, které vyžadují výslovného ústavního zakotvení. Soukromé vlastnictví, byť u nás ještě v omezené míře existovalo a byť se jeho obsah podstatně dávno změnil — jeho obsah není tudíž stejný jako ve vykořisťovatelské společnosti, — nicméně nenáleží k základním vztahům naší společnosti, které by vyžadovaly výslovného ústavního zakotvení.

Ústava tedy nehovoří o soukromém vlastnictví, ovšem zmiňuje se v článku 9 o drobném soukromém hospodaření založeném na osobní práci a vylučující vykořisťování cizí pracovní síly. Zde se vyskytují otázky, proč tomu tak je.

Máme-li na mysli, co je soukromé hospodaření, pak je odpověď více méně nasnadě. Především je to dosud existující soukromé hospodaření rolníků a dále soukromé hospodaření živnostníků a řemeslníků, pokud ještě hospodář indi-

viduálně. Kdyby se ústava odpoutala od této skutečnosti, kdyby vůbec neuznala drobné soukromé hospodaření, co by to znamenalo? Prakticky by to znamenalo, že by byla porušena jedna ze základních zásad zemědělské politiky naší strany, tj. zásada dobrovolnosti vstupu rolníků do JZD.

Ovšem zároveň je třeba říci, že samozřejmě naše ústava nepovažuje soukromé hospodaření podle článku 9 za budoucnost našeho vývoje. Ústava na ně hledí jako na dožívající minulost, na pozůstatky minulosti, které u nás ještě jsou a které je třeba vzít na vědomí. Avšak nejen budoucnost, ale i naše přítomnost už je dávno založena na společenském vlastnictví výrobních prostředků a tím spíše budoucnost. O tomto nemůže být, myslím, žádné nedorozumění nebo mýlka a v žádném případě se nemůže stát článek 9 záminkou k tomu, aby se jakkoli posilovalo soukromé hospodaření nebo brzdil postup přesvědčování rolníků o vstupu do JZD nebo postup rozšiřování komunálních podniků a služeb.

Za zmínku snad ještě stojí jedna otázka — poslední otázka, která bývá často kladena a která se týká soukromého vlastnictví — otázka dědění. V ústavě článku 10 se říká, že dědění osobních vlastnictví je zaručeno, a to vyvolává otázku, jak je tomu s vlastnictvím soukromým. Nic se tu nemění. I tu se ústava výslovně zmiňuje toliko o tom, co je nejdůležitější a typické, to je dědění osobního majetku, aniž ovšem vylučovala dědění soukromého majetku, které je upraveno občanským zákoníkem a některými dalšími právními předpisy.

Tím jsou ve stručnosti vyčerpány poznámky, které podle mého názoru bylo vhodné říci o hospodářském zřízení naší republiky. Nakonec zbývá už málo, ne málo obsahem, ale časem, kterým je omezen tento referát.

Součástí našeho společenského zřízení je nejen politika a ekonomika, ale i kultura. Ústava ani na kulturu nezapomíná. O této otázce se ovšem mohu zmínit velmi stručně zejména též proto, že o tom zevrubněji mluvil akademik Procházka ve svém úvodním projevu. Připomenu tu proto jen věc nejzásadnější, ústava dává výraz vítězství socialismu v naší kultuře zejména i tím, že opírajíc se o naši společenskou skutečnost — výslovně uznává vědecký světový názor marxismu-leninismu za základ veškeré naší kultury. Ale nejen to je třeba si uvědomit, — a to opakuji, přesto že se soudruh Procházka o tom zmínil, — že marxismus-leninismus není jen základem našeho vzdělání a rozvoje naší kultury, ale ústava v článku 17 odst. 4 výslovně říká, že na podkladě vědeckého světového názoru jsou ve společnosti pracujících plně uplatňovány výsledky vědy v řízení společnosti i v plánování jejího dalšího rozvoje. Tedy jde nejen o vzdělání a kulturu, ale veškeré řízení naší společnosti a jejího rozvoje spočívá na vědeckém světovém názoru.

Nyní bych chtěl uvést velmi stručně předposlední poznámku. Jak bychom se mohli my, právníci, nezmínit o tom, že ústava přímo v ustanoveních o společenském zřízení hovoří i o socialistické zákonitosti, že v článku 17 odst. 3 říká, že se všichni občané a všechny organizace státní a společenské

spravují ve všem svém počínání právním řádem socialistického státu a dbají o plné uplatnění socialistické zákonnosti v životě společnosti.

Ústavu je ovšem třeba číst jako celek, nikoliv jako jednotlivé izolované články. Ústava v této věci jde dále a říká, co si představuje socialistickou zákonností: Nejen formální dodržování litery zákona, ale třídní aplikaci zákona, soulad s vůlí vládnoucí třídy, vyjádřenou v zákoně. Tato zásada je vyjádřena v článku 101 odst. 1, který nerozlučně souvisí se základním ustanovením o socialistické zákonnosti obsaženým v čl. 17 odst. 3: Soudci a soudci z lidu (ale platí to zajisté pro každého, kdo nějakým způsobem přijde do styku s aplikací práva) jsou při výkonu své činnosti povinni řídit se zákony a jinými právními předpisy a vykládat je v souladu se socialistickým právním vědomím.

Na závěr jsem nechal jednu věc, která je v návrhu ústavy na samém začátku. Nechal jsem ji na závěr ne proto, že není významná, ale právě naopak, pro její mimořádný význam. Jde totiž o skutečnost, že naše ústava v úpravě společenského zřízení nehledí toliko k nám domů, ale i za hranice, vidí naše společenské zřízení v rámci mezinárodních vztahů a konstatuje (v článku 1 odst. 3), že naše republika náleží k světové socialistické soustavě, usiluje o přátelské vztahy se všemi národy a o zajištění trvalého míru na celém světě.

Čím je možno lépe skončit výklad o společenském zřízení naší republiky než tímto radostným konstatováním? Naše společenské zřízení je společenské zřízení socialistické, a proto je to společenské zřízení mírové, je to společenské zřízení, v němž naši lidé žijí jako součást mohutného světového tábora socialismu a míru v čele se Sovětským svazem, podávající zároveň přátelskou ruku všem lidem dobré vůle na celém světě, všem národům na celém světě v úsilí o zachování a upevnění světového míru.